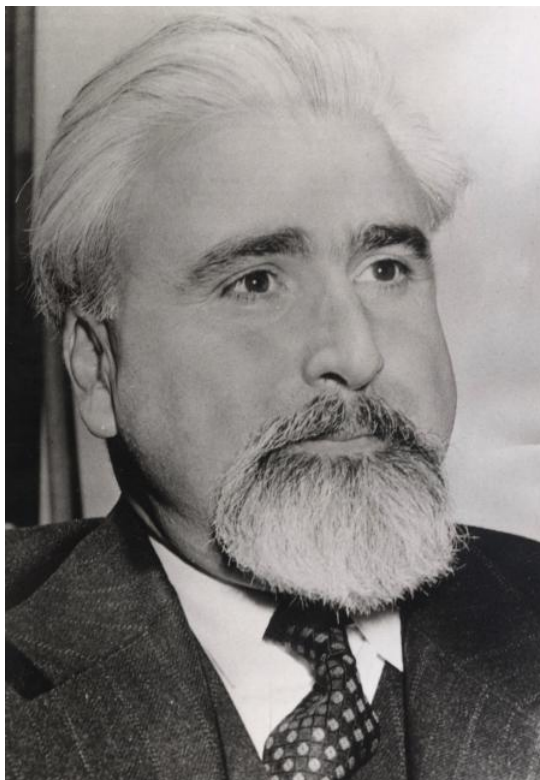

Dekonspiráció az „egyházi reakcióban” - egy beszerzés története Kovrig Béla, az áldozat szemszögéből ^[1]

Kovrig Béla (1900–1962) a két világháború közti magyarországi szociálpolitika és szociológia meghatározó alakja, a II. világháború alatt a katolikus ellenállási mozgalom egyik vezetője volt. 1946-ban az Államvédelmi Osztály fenyegetéssel beszerzte, végül 1948-ban sikerült emigrálnia. Rövid olaszországi tartózkodás után az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, és ott is halt meg 1962-ben. Az alábbiakban bemutatott dokumentumok között található az amerikai hatóságok tájékoztatására készült, eskü alatt tett, mindeddig ismeretlen vallomásának gépelt leírata is.

A két világháború közötti magyar szociálpolitika és szociológia meghatározó alakja, *Kovrig Béla* (Budapest, 1900. április 8. – Milwaukee, 1962. december 22.) a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen szerzett államtudományi majd jogi diplomát 1920-ban, illetve 1921-ben. 1922. augusztus 16-án a Miniszterelnökség állományába került, ahonnan egyéves külföldi tanulmányútra [popup title="engedték" format="Default click" activate="click" close text="Kovrig Béla magániratai a Mikes Kelemen program eredményeként kerültek a Torontói Magyar Ház iratanyagának (MNL OL P 2343) részeként a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrzésébe.]. Ez idő alatt a berlini *Hochschule für Politik*, valamint a párizsi *Sorbonne* és az *École des Sciences Politiques* előadásait [popup title="hallgatta" format="Default click" activate="click" close text="BORBÉLY ISTVÁN: Kovrig Béla társadalompolitikája. Katolikus Szemle 15. (1963, Róma) 4. sz. 301–308. Borbély szerint rögtön a Miniszterelnökségre került, ahonnan egyéves tanulmányútra engedték, mindenesetre az esküt csak 1922-ben tette le. Az 1946-os minisztertanácsi előterjesztés szerint 1922–1923-ban folytatta külföldi tanulmányait. Életrajzának összefoglalását lásd PETRÁS ÉVA: Menekülés az emigrációba. A nagy testvér szatírcsoltja. Bp., 2012, 245–277.].

Kovrig Béla ^[2]

1. Kovrig Béla esküje, melyet a Miniszterelnökség helyettes államtitkári rangban lévő Elnöki Osztályának vezetője, Bárczy István előtt tett le

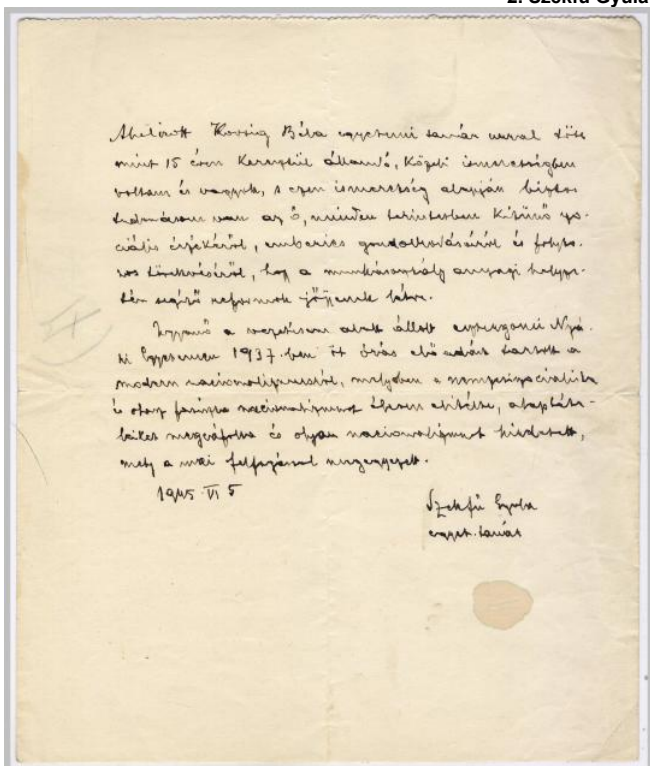

majd 1942–1943-ban rektora lett. 1943. augusztus 23-ára [popup title="Apor Vilmos" format="Default click" activate="click" close text="Apor Vilmos (1892–1945) katolikus pap, győri püspök. 1915-ben pappá szentelték, 1915–1917 közt gyulai káplán, 1918–1941 közt gyulai plébános, 1941-től győri püspök. 1944-ben szót emelt a zsidóüldözések ellen. 1945-ben a püspöki palotába menekült asszonyok kiadását megtagadta, az ennek nyomán kialakult dulakodás közben egy szovjet katona lölte le. II. János Pál pápa 1997-ben boldoggá avatta."] győri püspök elnöklése alatt Kovrig egy tanácskozást hívott össze, melyen az ország legismertebb katolikus vezetői – köztük Varga Béla is – a Katolikus Szociális Népmozgalom nevű szervezet megalakításáról döntöttek. Az értekezleten tartott nyitóbeszédében Kovrig kijelentette, hogy Németország a háborút elvesztette, így az ország „teljes politikai és társadalmi rendszerváltás előtt” áll. Felhívta a figyelmet arra, hogy az „emberi méltóság, a természeti jogok, és a polgári szabadságjogok teljes tiszteletben tartásával kell a katolikus erőknél részt venniük az ország [popup title="Újjáépítésében" format="Default click" activate="click" close text="Varga Béla nyilatkozata, 3. oldal.]" Az értekezlet – Apor Vilmos püspök javaslatára – Kovrigot bízta meg a világháborút követő rendszer új szociális programjának kidolgozásával. Ennek eredménye lett a *Magyar társadalompolitika* című kötet, mely nemcsak egy új programot tartalmazott, hanem összefoglalta és elemezte a két világháború közötti magyar szociálpolitikát és jogalkotást. A mű nyomdai szedésének elkészülte 1944 februárjában már a végére járt, azonban a német megszállás után már nem tudták hivatalosan megjelentetni, így Kovrig háromkötetes egyetemi segédlet formájában sokszorosította és a németellenes katolikus vezetők körében terjesztette. 1944. július elején Esztergomba ment és egyházi jóváhagyással – a primási adminisztrációval együttműködve – elkezdte kiépíteni az ellenállási mozgalom katolikus szárnyát. Július végén a társadalmi vezetőknek az ő elnökletével tartott értekezletén döntés született arról, hogy felhívják a főpapságot, gyakoroljanak nyomást [popup title="Horthy Miklósról" format="Default click" activate="click" close text="Horthy Miklós (1868–1957) katonatiszt, politikus, az Osztrák–Magyar Haditengerészet utolsó parancsnoka, Ferenc József szárnysegéde. Az I. világháborús vereség, majd a Tanácsköztársaság bukása után 1919. november 16-án bevonul Budapestre. 1920. március 1-jén a Nemzetgyűlés kormányzóként államfővé választotta, tisztségét 1944. október 16-ig látta el. Ekkor lemondott államfői tisztségéről, és Szálasi Ferencet bízta meg új kormány alakításával.] [popup title="Sztójay Döme" format="Default click" activate="click" close text="Sztójay Döme (1883–1946) katona, diplomata, politikus. Az I. világháborúban és a Tanácsköztársaság alatt katonai hírszerző és elhárító. 1925-től berlini katonai attasé. 1936–1944 közt Magyarország berlini nagykövete. 1944. március 22-től augusztus 29-ig Magyarország miniszterelnöke. Miniszterelnöki tevékenysége alatt deportálták a vidéki zsidóságot. 1945-ben amerikai fogságba esett, 1946. augusztus 22-én a népbíróság ítélete alapján kivégezték."] leváltása és egy fegyverszüneti tárgyalásokra alkalmas kormány kinevezése ügyében. 1944. március 19-én Kovrig egy röpiratot bocsátott ki, „melyben többek között hevesen tiltakozott a modern rabszolgaság, embereknek kényszermunkára elhajtása, gyakran idegenbe hurcolása, a családi kötelékek széjjelszakítása ellen. Ez volt 1944. március 19. óta, tehát a németek és a hatalmat bitorló cinkosaik uralma alatt megjelent és terjesztett egyetlen magyar kiadvány, melynek szerzője saját neve alatt tiltakozott a deportálások [popup title="ellen" format="Default click" activate="click" close text="Varga Béla nyilatkozata, 4. oldal.]"

1944. október 12-én [popup title="Serédi Jusztinián" format="Default click" activate="click" close text="Serédi Jusztinián (1884–1945) katolikus pap, esztergomi érsek. 1901-ben belépett a bencés rendbe, 1908-ban pappá szentelték. Ezt követően júliusban Rómába utazott és egyházzogászként részt vett az új kánonjogi kódex kidolgozásában, mely munka 1916-ig tartott. Kánonjogász tevékenységének köszönhetően XI. Pius pápa 1927-ben esztergomi érseknek nevezte ki, majd bíborosi rangra emelte, végül csak ezt követően, személyesen szentelte püspökké 1928-ban. Felsőházi tagként támogatta az első és a második zsidótörvényt, de felszólalt a náci típusú fajvédelmi törvény (harmadik zsidótörvény) ellen. A II. világháború alatt tudtával bújítottak lengyel zsidókat a szerzetesrendek kolostoraiban. A nyilas hatalomátvétel után az államtanácsban felszólalva törvénytelennek minősítette Szálasi hatalmát. 1945-ben az övóhlyan beteg fogadta az Esztergomot elfoglaló szovjet parancsnokot és kíséretét."] döntése alapján a [popup title="Magyar Front" format="Default click" activate="click" close text="Magyar Front: a német megszállás (1944. március 19.) után illegálitásban szorult náciellenes pártok szövetsége."] katolikus szárnyának neve Kereszténydemokrata Néppárt lett. A Magyar Front vezetőségébe (Intéző Bizottság) a párt [popup title="Pálffy József" format="Default click" activate="click" close text="Pálffy József (1904–1988) jogász, politikus. Földbirtokosként megalapította a Felsődunántúli Termelők Szövetkezetét, mely a legnagyobb kigazda termelő és értékesítő szövetkezet volt. 1939–1944 közt országgyűlési képviselő. A II. világháborúba lépést helytelenítette. 1945 után kiszorult a Kereszténydemokrata Néppártból, 1947-ben Ausztriában telepedett le."] delegálta, s bár Varga Béla szerint a katolikus szárny vezetője egyértelműen Kovrig volt, ő többször kijelentette, hogy a háború után nem akar politikai pályára lépni – kizárólag a szaktudományak akarta szentelni életét –, ezért taktikailag jobb, ha egy olyan személy képviseli a Magyar Frontban a Kereszténydemokrata Néppártot, akinek a háború után is aktív politikai szerepet szántak. [popup title="Szakasits Árpáddal" format="Default click" activate="click" close text="Szakasits Árpád (1888–1965) újságíró, politikus, 1908-tól a Népszava munkatársa, a Tanácsköztársaság idején a Belügyi Népbizottság osztályvezetője. 1927–28-ban a Szociáldemokrata Párt titkára, 1939-től 1944. március 19-ig a Népszava főszerkesztője. 1944-ben a Magyar Front vezető szerve, az Intézőbizottság elnöke. A II. világháború után nemzetgyűlési képviselő, miniszter, 1948-ban ő írta alá a Szociáldemokrata Pártot képviselve a kommunista párttal való egyesülést, az ezt követően létrejött Magyar Dolgozók Pártjának elnöke. 1948-tól 1949. augusztus 23-ig köztársasági elnök, majd az államfői jogokat gyakorló testület, az Elnöki Tanács elnöke. 1950-ben bebörtönözték, 1956 márciusában szabadult. A forradalom után részt vett a rendszer stabilizálásában. 1958-ban a Magyar Országos Újságírók Szövetségének elnöke, 1959–1963 közt a Magyarok Világszövetségének elnöke.",] a Magyar Front Intéző Bizottságának elnökével való előzetes egyeztetés alapján Kovrig szervezte meg a Magyar Front „Nemzeti Felszabadító Bizottság” aláírású röplapjának 200 000 példányban történő kinyomatását és terjesztését. Érdekes Varga Béla azon mondata, mely szerint Budapest felszabadítása után „...Kovrig Béla a Néppárt szervezői előtt jelenlétében is helytelenítette ilyen pártnak a felszabadulás utáni tovább szervezését. Amikor pedig a Néppárt további fenntartásához és kiépítéséhez gróf Pálffy József mégis ragaszkodott, Kovrig nem lépett be Pálffy pártjába, sőt biztos információim szerint ennek vezető köreitől teljesen [popup title="visszavonult" format="Default click" activate="click" close text="Varga Béla nyilatkozata, 5. oldal.]"

„A világháború után Kovrig Bélának is igazolóbizottság előtt kellett igazolnia háború alatti tevékenységét. Személyi hagyatékában – Varga Béla ismertetett nyilatkozatán kívül – több hasonló tartalmú nyilatkozat van, ezek közül a legismertebb személy a két világháború közötti vezető történészek egyikének, [popup title="Szekfű Gyulának" format="Default click" activate="click" close text="Szekfű Gyula (1883–1955) történész, publicista, politikus, a magyar történettudományon belül az úgynevezett szellemtörténeti iskola képviselője. 1920-ban jelent meg Három nemzedék című műve. Hóman Bálinttal közösen írta meg a Magyar Történet című ötkötetes szintézisét. 1927-től 1938-ig a Magyar Szemle című kulturális folyóirat szerkesztője. A II. világháború alatt több cikke jelenik meg a Népszavában. 1945-ben meghatalmazott miniszteri rangban moszkvai követ, majd 1948-tól nagykövet, de még ebben az évben felmentették, majd 1949-ben nyugállományba helyezték. 1954-től haláláig az Elnöki Tanács tagja."] 1945. június 5-én kelt nyilatkozata.

2. Szekfű Gyula nyilatkozata Kovrig Béláról

Átirat:
 Alulírott, Kovrig Béla egyetemi tanár úrral több mint 15 éven keresztül állandó, közeli ismeretségben voltam és vagyok, s ezen ismeretség alapján biztos tudomásom van az ő, minden tekintetben kitűnő szociális érzékéről, emberies gondolkodásáról és folytonos törekvéséről, hogy a munkásosztály anyagi helyzetén

segítő reformok jöjjenek létre. Ugyanő a vezetésem alatt álló esztergomi Nyári Egyetemen 1937-ben öt órás előadást tartott a modern nacionalizmusról, melyben a nemzetiszocialista és olasz fasiszta nacionalizmusokat éberrel elítélte, alapételeiket megcáfolta és olyan nacionalizmust hirdetett, mely a mai felfogással megegyezett.

1945. VI. 5.
Szekfű Gyula
egyet. tanár

1945. június 5.

Jelzet: MNL OL P 2343. Kovrig Béla iratai (rendezés alatt) – Eredeti, kézzel írt, aláírással.

A fenti életpálya alapján azt gondolhatnánk, hogy ezek után viszonylag egyszerű úton – a világháború alatti terveinek megfelelően – Kovrig Béla visszakerült a katedrára. Hogy ez mégsem így történt, abban nagy szerepet játszott a kialakult politikai helyzet, és leginkább a Magyar Kommunista Párt, illetve az irányítása alá tartozó, 1946 szeptemberében a Magyar Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztályából átalakult Államvédelmi Osztály. Az 1945-ös választásokon a Magyar Kommunista Párt befolyásához képest igen szerény eredményt ért el, így az országban megindult a választást megnyerő Független Kisgazdapárt, valamint a „klerikális reakció” elleni támadás. Ezzel összefüggésben az egyik legfontosabb célszemély a háború alatti ellenállás katolikus szárnyának vezetője, Kovrig Béla lett, akit 1946-ban [popup title="szerveztek be" format="Default click" activate="click" close text="Kovrig Béla dossziéjára lásd TABAJDI GÁBOR–UNGVÁRY KRISZTIÁN: Elhallgatott múlt – A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Bp., 2008, 193–203. Beszervezésének körülményeit és az ÁVO-nak írt jelentéseit a titkosszolgálati iratokból feldolgozta PETRÁS: i. m. 252–259.]. Az alábbi, dátum nélküli, hat oldalas dokumentum pontosan ismerteti a beszerzése körülményeit, és egy angol nyelvű esküformula mellett Kovrig magyar nyelvű vallomását is tartalmazza. Az irat keltezésének megállapításában segítségünkre lehet, hogy megemlíti: [popup title="Kerkai Jenő" format="Default click" activate="click" close text="Kerkai Jenő (1904–1970) katolikus pap, jezsuita szerzetes. 1924-ben belép a jezsuita rendbe, 1934-ben pappá szentelték. 1935-ben megalakította a Katolikus Agrárfiússági Egyesületek Országos Testületét (KALOT), melynek – kisebb megszakítással – a megszűnéséig, 1946-ig vezetője volt. 1948-ban a kaposvári rendház házfőnöke lett, majd 1949 februárjában letartóztatták és több tárgyaláson először 2 évre, majd négy évre ítélték. 1956 októberében kiszabadult, azonban 1957 áprilisában felszólították, hogy töltsen le börtönbüntetését. 1959 szeptemberében végleg szabadult, 1964-ben Pannonhalmára költözött.] jezsuita atya letartóztatásban van 1949. február óta, tehát ez a *terminus post quem*. A *terminus ante quem* meghatározásában pedig az édesanyja korára való utalás segíthet, ugyanis a vallomás felvételekor 72 éves volt, ez alapján 1952. augusztus 27-e előtt készülhetett az irat, mivel édesanyja, [popup title="Potótzky Janka" format="Default click" activate="click" close text="Potótzky Janka (1879 körül–?) 1898. augusztus 27-én, 19 évesen kötött házasságot Kovrig Tivadarral, majd annak halála után Dréhr Imre (1889–1936) felesége. Az irat terminus ante quem meghatározásában segít, hogy első házasságkötésekor 19 éves, vagyis 1952. augusztus 27-én már 73 éves volt.] fia születése idején 20 éves volt. A legvalószínűbb, hogy 1952. március környékére datálható a vallomás, mivel édesanyja ekkor kórházba került és egykori tartótiszte, [popup title="Tihanyi" format="Default click" activate="click" close text="Tihanyi János (1921–?)]. 1940-ban, a felsőkereskedelmi iskola elvégzése után egy textil-nagykereskedésben dolgozott, ebben az időben csatlakozott a Szociáldemokrata Párthoz. 1943-ban munkaszolgálatos behívót kapott, 1944-ben megszökött a munkaszolgálatból és hamis papírokkal bujkált. 1945 február 11-én Fehér Lajos vette fel a budapesti politikai rendőrséghez, ahol egyházi vonalon kezdett dolgozni. Az önálló Államvédelmi Hatóságnál a katonai kémelhárítást, az operatív technikát irányította, végül a hírszerzés helyettes vezetője lett. 1954. július 29-én kelt paranccsal 1953. január 15-i hatállyal visszamenőleg bocsátották el az ÁVH-tól. Ezt követően a Magyar-Szovjet Olaj Rt.-nél dolgozott, majd 1957 júliusától az IBUSZ vezérigazgató-helyettese lett. 1961 novembere után a Chemolimpex Külkereskedelmi Vállalatnál töltött be vezető pozíciókat.] „orvosprofesszorként” a milwaukeei egyetemre küldött Kovrignak levelet, melyben beszámol anyja állapotáról, egyúttal egy washingtoni találkozóra invitálta – a levelet „Mirkó” fedőnéven írta alá ([popup title="a vallomásban MILKO szerepel" format="Default click" activate="click" close text="PETRÁS: i. m. 260.]). A vallomás három részre osztható. Az első, féloldalas rész vázlatosan ismerteti Kovrig Béla életútját az emigrációig. Ezt követi beszerzésének részletes leírása. E szerint 1946. szeptember 9-én a [popup title="Petőfi pontonhídon" format="Default click" activate="click" close text="A híd az Erzsébet hídtól északra a Tabánt kötötte össze a Petőfi térrrel."] átkelve 1/2 10-kor a Petőfi téren egy ismeretlen igazoltatta, és felszólította, hogy kövesse őt a [popup title="szerb templom" format="Default click" activate="click" close text="A templom görög ortodox templom volt, 1949-ben került a Moszkvai Patriarchátus tulajdonába."] melletti kapualjba. Ezután az Andrássy út 60-ba vitték, majd a „szakoskos” módon igyekeztek hatni rá: hosszú ideig egy fallal szemben kellett mozdulatlanul ülnie, ezt követően oroszul beszélő személyek mutogatással próbálták értésére adni, hogy fel fogják akasztani, majd jöttek a magyar „detektívek”, akik láthatólag felkészültek voltak tudományos tevékenységéből. Az 1926-ban kiadott *Az új Oroszország*, az 1940-es *Korfordulón*, továbbá az 1942-ben megjelent *Embersors a szovjetletben* című műveiből idéztek, és az ott leírtak szovjetellenes élet igyekeztek áldozatuk ellen fordítani. Kovrig Béla – vallomása szerint – hamar rájött, hogy ez csak színjáték: „Ekkor már láttam miről van szó. Hiszen ha az oroszok feltétlenül ragaszkodnának kiadatásomhoz, akkor nem folyának ez a teketória órákon át, egyszerűen levittek volna.” Számára viszont a menekülő út csak az együttműködés, vagy annak látszata lehetett, tehát mindent aláírt. A vallomásból megtudjuk, hogy ekkor vélhetőleg kompromittálási céllal több jelentést írtak vele, melyeket antedatáltak, tehát az állambiztonsági iratokban lévő beszerzési időpontjának fent idézett, 1946. szeptember 9-i dátuma erősen megkérdőjelezhető.

3. Kovrig Béla eskü alatt tett vallomása

[Tovább a galéria oldalára](#) [10]

Dátum nélkül

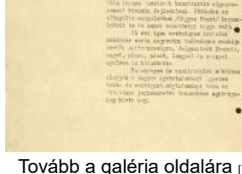
Jelzet: MNL OL P 2343. Kovrig Béla iratai (rendezés alatt) – Eredeti, gépelt, aláírás nélkül.

A vallomásból megtudjuk azt is, hogy beszerzése másnapján több, hozzá közel álló személy előtt dekonspirálta magát, vagyis elmondta, mi történt vele és mit várnak tőle a „szervek.” Ezzel hatalmas kockázatot vállalt, hiszen nem tudhatta, hogy valaki közülük nem jelent-e, de úgy látszik, bízott emberismeretében és bátran kijelenthető, hogy az adott körülmények között a lehető legbiztonságosabb módon járt el, még ha ezzel sokat is [popup title="kockázatot" format="Default click" activate="click" close text="Kovrig Béla megítélésével kapcsolatban lásd SZABO CSABA: Gondolatok Kovrig Béla „hazatalál” kézírata kapcsán. Levéltári Közlemények, 2016 (87. évf.), 359–364., különösen 361. Természetesen a szerző nem ismerhette ezt a vallomást, mivel az iratanyag csak 2016 végén került a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őrizetébe, és még jelenleg is rendezés alatt áll.]. A legjelentősebb személyek, akiknek elmondta beszerzését, [popup title="Borbély István" format="Default click" activate="click" close text="Borbély István (1903–1987) katolikus pap, jezsuita szerzetes. 1921-ben belép a jezsuita rendbe, 1931-ben pappá szentelték, bölcseletet, hittudományt és dogmatikát tanított. 1944–1948 közt tartományfőnök (provinciális). 1948-ban elkezdte szervezni a fiatal rendtagok külföldre szökését, majd 1949 januárjában, miután kinevezte utódát, Tüll Alajost, maga is elhagyta az országot. 1949–1952 közt Olaszországban tanított, majd Kanadába költözött.] jezsuita provinciális, [popup title="Marcell Mihály" format="Default click" activate="click" close text="Marcell Mihály (1883–1962) pap, egyetemi tanár. 1906-ban szentelték pappá, ezután hitoktató, az I. világháborúban tábori lelkész volt. 1921-ben a kezdeményezésére alapították az Országos Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetséget. 1930-tól 1950-ig az Angolkisasszonyok Tanítóképzőjének igazgatója, 1938-tól 1952-ig a Központi Papnevelő Intézet rektora, 1939–1940-ben és 1944–1945-ben a PPTE Hittudományi Kar dékánja.], a Központi Szeminárium rektora, Kerkai Jenő jezsuita szerzetes és [popup title="Haynal Imre" format="Default click" activate="click" close text="Haynal Imre (1892–1979) orvos, egyetemi tanár. Orvosi diplomáját a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen szerezte, majd I. világháborús frontszolgálat után a Korányi Sándor vezette Belgyógyászati Klinikán szerzett gyakorlatot. Közben bécsi és londoni tanulmányokat folytatott, végül 1940-ban a kolozsvári egyetemen egyetemi tanár. 1944 őszén az orvosi kar dékánjaként megtagadta az egyetem kiürítésére kapott parancsot. Klinikáján több száz embert bújtatott a deportálások elől. 1946-tól a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, ekkortól Budapesten folytatta orvosi működését 1963-ig.] belgyógyászprofesszor. Természetesen ezek a nevek a vallomásban azért is szerepeltek, hogy története más forrásból is igazolható legyen az amerikai hatóságok számára, ugyanis nincs kétség afelől, hogy ez az eskü alatt tett vallomás az FBI vagy a CIA számára készülhetett – erre utal a vallomás első oldalának bal felső sarkában lévő angol nyelvű kezelési [popup title="utasítás" format="Default click" activate="click" close text="Not to be used until further notice (ang.) = további értesítésig nem használható.]. A vallomás legérdekesebb része azonban az, ahogy Kovrig a megfigyelttel, különösen a jezsuita Kerkai Jenővel megbeszélte a jelentéseket, sőt, azokra éppen a megfigyelt dolgozták ki a részletes választ, egyúttal gyorstalpaló tanfolyamot tartva az ÁVO munkatársainak az egyház szervezetével és az egyháztörténettel kapcsolatos kérdésekről. Szintén érdekes mozzanat a vallomásból, hogy Kerkai Jenő előtt ötven dekonspirálták magukat – úgy tűnik, a „klerikális reakció” elleni harc ekkor még nem kecsketett sok sikerrel. A vallomás harmadik részében a tanítás szabadságának hiányát nehezményezte Kovrig, mivel a műegyetem igazolóbizottsága 1945. augusztus 13-án, a kolozsvári egyetem igazolóbizottsága pedig 1945. szeptember 8-án igazolta, ennek ellenére nem folytathatta tanári működését. A Minisztertanács 1946. augusztus 16-án (131/32. napirendi pont), majd augusztus 30-án (134/57. napirendi pont) vette napirendre a kinevezését az Agrártudományi Egyetem Általános Jogi Ismeretek Tanszékére, azonban az igazságügyi miniszter, a szociáldemokrata [popup title="Ries István" format="Default click" activate="click" close text="Ries István (1885–1950) jogász, politikus. 1912-ben ügyvédi irodát nyitott Budapesten, majd az I. világháború alatt orosz fogságba esett. A Tanácsköztársaság alatt a Vörös Hadsereg katonájaként részt vett az északi hadjáratban, a bukás után Bécsbe emigrált. 1921-ben visszatért Budapestre és ismét ügyvédi irodát nyitott. 1924-ben belépett a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba és 1933-ban vezetőségi, 1943-ban elnökségi tag lett. A német megszállás után illegálisan vonult. 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja lett, majd 1945-től letartóztatásáig, 1950-ig igazságügyi miniszter. A Szakasits Árpád elleni perben akarták elítélni, de a kintások következtében a börtönben meghalt.], valamint a kiscgazda tájékoztatásügyi miniszter, [popup title="Balla Antal" format="Default click" activate="click" close text="Balla Antal (1886–1953) újságíró, politikus. A bölcsészdoktori oklevél megszerzése után újságíróként dolgozott a Pesti Hírlap szerkesztőségében. 1931-ben belépett a Független Kiscgazdapártba. 1945-ben nemzetgyűlési képviselő lett, majd a Tildy Zoltán, illetve a Nagy Ferenc vezette kormányok tájékoztatásügyi minisztere.] javaslatára a kinevezést levették a napirendről.

4. Előterjesztés Kovrig Béla egyetemi tanári kinevezésére

[Tovább a galéria oldalára](#) [12]

[Tovább a galéria oldalára](#) [13]

1946. augusztus 30.

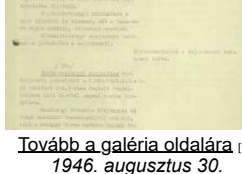
Jelzet: MNL OL XIX-A-83-a-1946. 08. 30. – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei, A Központi nem miniszteriális

kormányzati szervek, Minisztertanács, Jegyzőkönyvek. – Eredeti, gépelt, aláírás nélkül.

5. A Minisztertanács 1946. augusztus 30-i ülésének 57. napirendi pontja

[Tovább a galéria oldalára](#) [15]

[Tovább a galéria oldalára](#) [16]

1946. augusztus 30.

Jelzet: MNL OL XIX-A-83-a-1946. 08. 30. – Eredeti, gépelt, a jegyzőkönyv elején és végén aláírásokkal.

1946. szeptember 15-től [popup title="Mindszenty József" format="Default click" activate="click" close text="Mindszenty József (1892–1975) katolikus pap, esztergomi érsek. 1915-ben szentelték pappá, majd 1917-től a zalaegerszegi gimnázium hittanára. 1919-től 1944-ig zalaegerszegi plébános, 1944. március 4-től veszprémi püspök. 1945. szeptember 8-án XII. Pius kinevezte esztergomi érseknek, október 7-én iktatták új hivatalába. 1948 decemberében koholt vádakkal őrizetbe vették, majd 1949 februárjában élelfogytiglani fegyházra ítélték. 1955-ben rossz egészségi állapotára tekintettel Püspökszentlászlón, majd Felsőpetényben

volt házi őrizetben. A forradalom kitörése után 1956. október 30-án kiszabadult, de november 4-én, a szovjet csapatok inváziója után az amerikai követségen kért menedéket. A Vatikán és Magyarország közti megállapodás alapján a pápa utasítására 1971. szeptember 28-án elhagyta Magyarországot és Rómába ment, ezt követően a bécsi Pazmaneumban lakott. 1973-ban VI. Pál pápa kérte, hogy nyújtsa be lemondását, de Mindszenty ezt nem volt hajlandó megtenni, ezért 1974. február 5-én a pápa az esztergomi érseki széket megüresedettnek nyilvánította, azonban a széket Mindszenty haláláig nem töltötte be."]primás kinevezte az Egerben működő Magyar Katolikus Akadémia Jog- és Államtudományi Karának Közgazdaságtani Tanszékére, ahol emigrálásáig tanított. 1948. július 1-jén az összes egyházi iskolát államosították, köztük az egri jogakadémiát is. Az új szervezettű Jog- és Közigazgatástudományi Karon kötelezővé vált a szociológia oktatása, azonban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium képviselője 1948. szeptember végén közölte, hogy nem hagynák jóvá a kar tanrendjét, ha Kovrig oktatná a szociológiát. A diákság részéről is nyomás alá helyezték Kovrigot, ugyanis október elején az egri diákszervezet két vezetőjét Budapestre hívták a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségének (MEFESZ) központjába, és előttük abszurdumnak nevezték, hogy olyan antidemokratikus tanár, mint Kovrig taníthat, és ha ez nem változik, akkor a „...*pesti vezetőség a helyszínen rendet*” [popup title="teremt" format="Default click" activate="click" close text="Kovrig Béla eskü alatt tett vallomása, 6. oldal.]"]. Erről rögtön visszaérkezése után az egyik egri diák tájékoztatta tanárát. Ez a fejlemény lehetett az utolsó csepp a pohárban, mely végül meggyőzte Kovrigot és feleségét, hogy el kell hagyniuk az országot. 1948. október 15-én [popup title="Stephen Koczak" format="Default click" activate="click" close text="Stephen Andrew Koczak (?-?) az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségének másodtitkára, több személyi kicsempésésében tevékenyen közreműködött, ennek következtében 1949 elején kiutasították az országból.]", az Amerikai Egyesült Államok követségi tanácsosának segítségével egy követségi autó csomagtartójában csempészték ki őket az országból. 1948. november 5. után Salzburgból Innsbruckba utaztak, végül Rómában töltötték egy évet és 1949. december 11-én indultak az Amerikai Egyesült Államokba, ahol végül Kovrig – a milwaukee-i Marquette Egyetemen – katedrát kapott.

A Minisztertanács 1949. augusztus 19-i ülésén megfosztotta Kovrig Bélát magyar állampolgárságától és teljes vagyonek Kobzására ítélte (302/10. napirendi pont). Ezt követően az Államvédelmi Hatóság többször igyekezett kapcsolatba lépni vele. 1950. november 14-től dokumentálhatóan igyekeztek megszerezni címét, de itthon maradt édesanyja nem tudott – valószínűleg nem is akart – ebben segíteni, mivel a fia leveleit Münchenben élő sógorán keresztül kapta meg. Mivel Kovrig az emigráció tekintélyes tagjának számított – szoros kapcsolatban állt [popup title="Peyer Károly" format="Default click" activate="click" close text="Peyer Károly (1881–1956) politikus, miniszter. Polgári iskolát végzett, majd géplakatosnak tanult. 1917-től a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) vezetőségének tagja. A Károlyi-, majd a Berinkey-kormányban bányászati kormánybiztos. A Tanácsköztársaság alatt a Népgazdasági Tanács Bányászati Főosztályának vezetője, ezt követően a Peidl-kormányban belügyminiszter, majd a Huszár-kormányban népjóléti és munkaügyi miniszter. 1920-ban Ausztriába emigrált, 1921 májusában hazatért és decemberben megkötötte Bethlen István miniszterelnökkel a Bethlen–Peyer paktumot. 1922–1944 közt az MSZDP vezetője, országgyűlési képviselő. 1944. március 19-én a Gestapo az elsők között tartóztatta le és Mauthausenbe deportálták. 1945 után tevékenyen részt vesz az SZDP újjászervezésében, az Ideiglenes Nemzetgyűlés és a Nemzetgyűlés képviselője volt, de fokozatosan háttérbe szorították, várható letartóztatása elől az Amerikai Egyesült Államokba emigrált.] [popup title="Nagy Ferenc" format="Default click" activate="click" close text="Nagy Ferenc (1903–1979) politikus. Hat elemi-t végzett, majd paraszti földjén gazdálkodva autodidakta módon képezte magát. Az 1930-ban megalakított Független Kisgazdapárt főtitkára, 1939-től országgyűlési képviselő. 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, Dálnoki Miklós Béla kormányában újjáépítési miniszter. Az 1945-ös választások után a Nemzetgyűlés elnöke, 1946. február 4-től 1947. június 1-ig Magyarország miniszterelnöke. Lemondásra kényszerítették, ezt követően az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.]" Varga Bélával és [popup title="Barankovics Istvánnal" format="Default click" activate="click" close text="Barankovics István (1906–1974) újságíró, politikus. Érettségi után jogásznak tanult, de tanulmányait abbahagyva újságírói és politikai pályára lépett. 1943-ban a Magyar Nemzet főszerkesztője, 1945-től a Demokrata Néppárt vezetője. A párt mind az 1945-ös, mind az 1947-es választásokon bejutott a Nemzetgyűlésbe. Parlamenti felszólalásban tiltakozott az iskolák államosítása ellen és titkos szavazást kért, ezt azonban a kormánytöbbség elutasította. 1949 januárjában Rákosi Máttyás felszólította, hogy tanúskodjon Mindszenty ellen, amit Barankovics megtagadott és 1949 februárjában emigrált. 1950-ben az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.]" –, ezért több akciót is terveztek, de címét nem tudták felkutatni. A gordiuszi csomót aztán egy huszárvágással oldották meg, ugyanis jött az „Isteni szikra”, és a washingtoni rezidentúra beszerzett egy milwaukee-i telefonkönyvet, ezt fellelőző kikeresték a „célszemély” címét és telefonszámát. A kapcsolatfelvételre 1955 júniusában tettek kísérletet, de a fentiek alapján ez érthetően sikertelen volt, mivel a korábbi „hálózati személyt” nem lehetett zsarolni, hiszen – mint a fenti dokumentumból kiderült – semmit sem takargatott múltjából az amerikai hatóságok és a „célszemélyek” előtt sem. Nyilván felmerülhetett volna a CIA részéről, hogy kettős ügynökként alkalmazzák, de Kovrignak egy életre elege lehetett a második világháború alatti és utáni konspirációból – vélhetőleg csak a tanításnak és kutatásnak kívánt élni. Kovrig Béla végül 1962. december 22-én halt meg [popup title="Milwaukee-ban" format="Default click" activate="click" close text="Halála dátumaként 1962. december 19. szerepel több helyen a szakirodalomban, de az iratanyagban található halotti anyakönyvi kivonat szerint a halál napja december 22-e volt.]"]. Haláláról a politikai harcosok, Barankovics István csak késve értesült, ezért nem tudott elmenni a temetésre; özvegyének, [popup title="Neviczky Gabriellának" format="Default click" activate="click" close text="Neviczky Gabriella (1895. augusztus 13. Zágráb – 1979. október 8. Milwaukee) 1910-ben a polgári leányiskolát, majd 1911-ben a Herger-féle kereskedelmi tanfolyamot végezte el Újvidéken. Sajnos házasságkötésük időpontját eddig nem sikerült kideríteni.]" 1962. december 28-án írt levelében így emlékezett meg róla: „*A munka, melyet a magyarságért és a magyar kereszténységért végeztem, nevét elválaszthatatlanul összekapcsolta a két háború közötti Magyarország legjobb szociálpolitikai kezdeményezéseivel, melyek széles rétegeknek áldást jelentettek, és a modern magyar katolikus szociális mozgalmakkal. Nem egyedül lépett át a sötét kapun: sok jótette* [popup title="kísérte" format="Default click" activate="click" close text="Barankovics István levele, 2. oldal.]"].

Fotók: *Czikkelyné Nagy Erika*

Címkék:

[szociálpolitika](#) ^[18]

[szociológia](#) ^[19]

[beszervezés](#) ^[20]

[dekonspiráció](#) ^[21]

[egyház](#) ^[22]

[emigráció](#) ^[23]

[emigrálás](#) ^[24]

[ÁVO](#) ^[25]

Kiadás: 17. évfolyam (2017) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/dekonspiracio-az-egyhazi-reakcioban-egy-beszervezes-tortenete-kovrig-bela-az-aldozat-szemszogebol>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/dekonspiracio-az-egyhazi-reakcioban-egy-beszervezes-tortenete-kovrig-bela-az-aldozat-szemszogebol>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_kovrig_bela_portre.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/hu_mnl_ol_kovrig_bela_iratok_5_001.jpg

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/hu_mnl_ol_kovrig_bela_iratok_1_001.jpg

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa/humnlolkovrigbelairatok2001.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa/humnlolkovrigbelairatok2002.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa/humnlolkovrigbelairatok2003.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa/humnlolkovrigbelairatok2004.jpg>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa/humnlolkovrigbelairatok2005.jpg>

[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa/humnlolkovrigbelairatok2006.jpg>

[11] <https://www.archivnet.hu/3-kovrig-bela-esku-alatt-tett-vallomasa>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/4-eloterjeszes-kovrig-bela-egyetemi-tanari-kinevezesere/4kep1xixa83a001946083010156.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/4-eloterjeszes-kovrig-bela-egyetemi-tanari-kinevezesere/4kep2xixa83a001946083010157-1.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/4-eloterjeszes-kovrig-bela-egyetemi-tanari-kinevezesere>

[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-a-minisztertanacs-1946-augusztus-30-i-ulesenek-57-napirendi-pontja/5kep1xixa83a001946083010038.jpg>

[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/5-a-minisztertanacs-1946-augusztus-30-i-ulesenek-57-napirendi-pontja/5kep2xixa83a001946083010039.jpg>

[17] <https://www.archivnet.hu/5-a-minisztertanacs-1946-augusztus-30-i-ulesenek-57-napirendi-pontja>

[18] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szociopolitika>

[19] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szociologia>

[20] <https://www.archivnet.hu/cimkek/beszervezes>

[21] <https://www.archivnet.hu/cimkek/dekonspiracio>

[22] <https://www.archivnet.hu/cimkek/egyhasz>

[23] <https://www.archivnet.hu/cimkek/emigracio>

[24] <https://www.archivnet.hu/cimkek/emigralas>

[25] <https://www.archivnet.hu/cimkek/avo>